

PHASELIS

Disiplinlerarası Akdeniz Araştırmaları Dergisi
Journal of Interdisciplinary Mediterranean Studies

Volume II (2016)

Phaselis Akropolis’indeki Doğu Roma İmparatorluğu Dönemi Yerleşimine Ait Değerlendirmeler

*An Assessment of the East Roman Imperial Settlement on
the Acropolis of Phaselis*

Yalçın MERGEN – Ali Rıza BİLGİN

PHASELIS: Disiplinlerarası Akdeniz Araştırmaları Dergisi’nde bulunan içeriklerin tümü kullanıcı-
lara açık, serbestçe/ücretsiz “açık erişimli” bir dergidir. Kullanıcılar, yayıncıdan ve yazar(lar)dan
izin almaksızın, dergideki makaleleri tam metin olarak okuyabilir, indirebilir, dağıtabilir, makale-
lerin çıktısını alabilir ve kaynak göstererek makalelere bağlantı verebilir.

PHASELIS: Disiplinlerarası Akdeniz Araştırmaları Dergisi uluslararası hakemli elektronik (online) bir
dergi olup değerlendirme süreci biten makaleler derginin web sitesinde (journal.phaselis.org) yıl
boyunca ilgili sayının içinde (Volume II: Ocak-Aralık 2016) yayımlanır. Aralık ayı sonunda ilgili yıla
ait sayı tamamlanır.

Dergide yayımlanan eserlerin sorumluluğu yazarlarına aittir.

Atıf Düzeni Y. Mergen – A. R. Bilgin, “Phaselis Akropolis’indeki Doğu Roma İmparatorluğu Dönemi Yerleş-
mine Ait Değerlendirmeler”. *Phaselis* II (2016) 123-132. DOI: 10.18367/Pha.16007

Geliş Tarihi: 20.04.2016 | Kabul Tarihi: 20.05.2016 | Online Yayın Tarihi: 22.06.2016

Editörya Phaselis Research Project
www.phaselis.org

Phaselis Akropolis'indeki Doğu Roma İmparatorluğu Dönemi Yerleşimine Ait Değerlendirmeler

An Assessment of the East Roman Imperial Settlement on the Acropolis of Phaselis

Yalçın MERGEN* Ali Rıza BİLGİN**

Öz: 1811 yılında F. Beaufort tarafından keşfedilen Phaselis antik kenti iki yüz yıldır belirli aralıklarla araştırma konusu olmuştur. Ancak, bu araştırmalar kentin daha çok Arkaik, Klasik, Hellenistik ve Roma İmparatorluğu dönemleri üzerinde yoğunlaşmıştır. 2012 yılında başlatılan multidisipliner araştırmalar kapsamında, 2013 yılında kentin Doğu Roma İmparatorluğu Dönemi'ne yönelik araştırmalar da yürütülmüştür. Yüzey araştırması olarak devam eden çalışmalar 2013 ve 2014 yıllarında Phaselis'in kent merkezi ve teritoryumunda yapılmıştır. 2015 yılında yapılan yüzey araştırması kentin akropolis'inde gerçekleştirilmiş ve Doğu Roma İmparatorluğu Dönemi kent arkeolojisine yönelik önemli veriler elde edilmiştir. Yapılan çalışmalar neticesinde Phaselis antik kenti Doğu Roma İmparatorluğu Dönemi yerleşiminin burada yoğunlaştığı anlaşılmıştır. Bu metnin amacı 2015 yılı çalışmalarında elde edilen verileri sunmak, bunları benzer örnekler ile karşılaştırarak Phaselis'in Doğu Roma İmparatorluğu Dönemi'ne ışık tutmaktır.

Anahtar Sözcükler: Lykia · Phaselis · Doğu Roma İmparatorluğu · Kent · Mimari · Ortaçağ

Abstract: Since its discovery in 1811 by F. Beaufort, the archaeology of the ancient city of Phaselis has been the subject of much research. However, the research that has taken place at Phaselis has been mainly focused upon its Archaic, Classic, Hellenistic and Roman Period remains. In 2013, the study of the Eastern Roman Empire (Byzantine) remains was included within the scope of multidisciplinary research program at Phaselis which began in 2012. In 2013 and 2014, the study of the Eastern Roman period remains, which continue as surveys, were conducted in Phaselis's city centre and its territorium. The survey that was conducted in 2015 was carried out on at the city's acropolis. This survey indicates the intensification of settlement in the Eastern Roman Period on the acropolis at Phaselis. Research in acropolis area provided significant evidence concerning this period at Phaselis. This paper presents the data acquired in the survey of 2015 year and enabling a better comprehension of the Eastern Roman Period at Phaselis.

Keywords: Lycia · Phaselis · Eastern Roman Empire · City · Architecture · Medieval

Phaselis Antik kentinde 2012 yılında başlatılan multidisipliner çalışmaların bir ayağını, kentin Doğu Roma İmparatorluğu Dönemi çalışmaları oluşturmaktadır. 2013 yılında başlanan ve "Doğu Roma İmparatorluğu Dönemi arkeolojisi" başlığı altında yürütülen bu çalışmaların amacı, Phaselis'in bu dönemdeki kent dokusunu ve kentin antikiteden Hristiyanlık'a geçişte yaşadığı değişimlerin mimariye olan yansımalarını ortaya çıkarmaktır. Phaselis'te daha önce gerçekleştirilmiş olan çalışmaların olasılıkla imkân kısıtlılığı ve kentin topografik durumu sebebiyle daha çok Hellenistik

* Öğr. Gör. Dr., Dokuz Eylül Üniversitesi, Güzel Sanatlar Fakültesi, Temel Eğitim Bölümü, Sanat Kuramları Anasanat Dalı, İzmir. ymergen68@gmail.com

** MA., Ege Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Sanat Tarihi Anabilim Dalı, İzmir. bilgin420@gmail.com

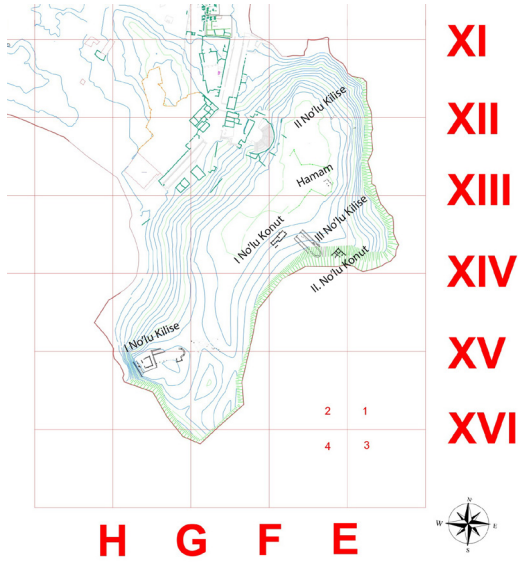

Fig. 1. Phaselis Antik Kenti Akropolis'i

ve Roma İmparatorluk dönemlerine yoğunlaşmış olması, 2013'ten bu yana yürütülen çalışmaları önemli kılmaktadır. 2013 ve 2014 yıllarında gerçekleştirilen arazi çalışmaları kent merkezi ve teritoryumunda yoğunlaşmıştır. 2014 yılında gerçekleştirilen çalışmalarda kent *akropolis*'inin Doğu Roma İmparatorluğu Dönemi'ne ilişkin önemli verilere ulaşılabileceği görülmüş ve bu bağlamda 2015 yılı çalışmaları akropolis üzerinde yoğunlaştırılmıştır¹.

Yapılan araştırmalar sırasında bakanlık yönergesi gereği WGS84 koordinat sistemi kullanılmıştır. Phaselis antik kentine ait sayısal topografik kent planı ise ITRF96 koordinat sistemine göre düzenlenmiştir. Bu nedenle belirlenen buluntuların sayısal harita üzerinde görülen sektörlerle yerleştirilebilmesi için WGS84 koordinat

sistemine göre alınan lokasyon bilgilerinin ITRF96 koordinat sistemi değerlerine dönüştürülmesi işi ekibimiz tarafından gerçekleştirilmiştir. Yapılan çalışmalar, Phaselis antik kentinin sayısal topografik kent planında oluşturulan sektörlerle sadık kalınarak gerçekleştirilmiştir.

F-XIV, XIII ve E-XIII, XII sektörlerinde yoğunlaştırılan çalışmalar neticesinde, iki kilise, iki konut ve bir küçük hamam tespit edilmiştir (Fig. 1). Bu yapıların birbirleriyle olan fiziki ilişkileri arazi koşullarının elverişsizliği sebebiyle net olarak saptanamamış olsa da yapılar konumları itibarıyla, Phaselis'in Doğu Roma İmparatorluğu Dönemi *akropolis* yerleşkesine dair önemli ipuçları sunmaktadır.

II Numaralı Kilise

II Numaralı Kilise'nin bulunduğu alan Phaselis'in Kuzey Liman'ına çok yakın bir mevkide *akropolis*'in kuzeydoğu yamacında ve deniz seviyesinden 25 metre yukarıda bulunmaktadır. 36.52390467 -27.55378801 koordinatlarında yer alan yapı Phaselis kenti sayısal topografik kent planında E- XIII-3 sektörüne dâhildir.

Kilise günümüze plan şemasının anlaşılmasına olanak sağlayacak oranda görece sağlam şekilde ulaşmıştır. Batıda yer alan atrium'a ait çevre duvarları oldukça yıkık durumdadır. Söz konusu yıkıntıya ait moloz nedeniyle *atrium* içinde olması muhtemel yapısal detaylar görülememektedir. Bununla beraber atrium'a güney ve kuzey duvarlarda yer alan kapı açıklıklarından girildiği anlaşılmaktadır.

Narteksi olmayan yapının *atrium*'undan *naos*'a üç giriş açıklığı ile doğrudan geçiş sağlanmıştır. Ana ve güney nefte açılan kapılar günümüze sağlam ulaşmıştır. Yapının ana aksında bulunan ve tahminen *apsis* ile aynı genişliğe sahip olan ana nefte açılan kapının, ana nefi vurgulamak amacıyla yan neflere açılan kapılardan daha yüksek ve geniş olarak düzenlendiği anlaşılmaktadır (Fig. 2). Yüzeyde yıkıntı molozunun izin verdiği ölçüde izlenebilen *stilobat* ve *stilobat* üzerinde *in situ* durumda yer alan taşıyıcılara dayanarak, yapının üç nefli Hellenistik bazilikal plan şemasına sahip olduğu anlaşılmaktadır. Bu plân tipi Lykia Bölgesi erken dönem dini mimarisinde sıkça rastlanan

¹ 2014 yılı çalışmaları için bk. Mergen 2015.

bir plan tipidir².

Ana mekânı sınırlayan duvarlardan yalnızca batı ve güneydekiler günümüze sağlam ulaşabilmiştir. Kuzey nef ve *apsis*’e ait duvarlar heyelân nedeniyle tamamen tahrip olmuştur. Bu nedenle ve özellikle yapının *apsis*’inin plân ve yapısal özelliklerine dair herhangi bir öneride bulunmak mümkün değildir. Ancak yapının güney nef duvarının günümüze daha sağlam ulaşmış olması sayesinde kilisenin pencere açıklıklarına sahip olduğu anlaşılmaktadır. *Stilobat* üzerindeki taşıyıcı sisteme ait kalıntılara dayalı olarak, örtü sisteminin kare kesitli payeler ile desteklendiği anlaşılmaktadır.

Yapıda kullanılan inşa malzemesi kabayonu kesmetaş, moloztaş ve devşirme kesmetaştır. Bağlayıcı malzeme olarak kireç harcı kullanıldığı görülmektedir. Ana nef giriş kapısında ve güney nef duvarı üzerindeki izlerden yapının zengin bir süsleme programına sahip olduğu anlaşılmaktadır. Ancak bu izler stil, kritik tespiti ve ikonografik çözümleme için yeterli veri sunmamaktadır (Fig. 3). Yapının iç dekorasyonuna ait bir başka buluntu ise mozaik döşemesidir. Dalgali şeritlerin oluşturduğu daire formlarından meydana gelmiş, çeşitli renklerde taşların kullanıldığı mozaik MS V-VI. yüzyıllara tarihlendirilebilir³ (Fig. 4).

Fig. 2. II Numaralı Kilise Naos Giriş Düzenlemesi
(Batıdan Doğuya Bakış)

Fig. 3. II Numaralı Kilise, Güney Nef Duvarı
(Kuzeyden)

Fig. 4. II Numaralı Kilise Mozaik

Yapılan çalışmalarda II numaralı kiliseye ait bir başka buluntu grubu ise mimari plastik parçalar-dır. Elde edilen parçaların tür, bulundukları yer, boyut ve benzer örneklerden yola çıkarak, işlevleri-nin litürjik mimari plastik olduğu anlaşılmaktadır⁴. Levha, *baluster*, *templon arşitravı* gibi parçalar yüzeyde bulundukları için günümüze oldukça tahrip olmuş bir şekilde ulaşmışlardır (Fig. 5).

II Numaralı Kilise plan özellikleri nedeniyle, Lykia Bölgesi’nde MS V. ve VI. yüzyıllara tarihlen-dirilen örneklerle örtüşmektedir. Gemiler Ada I, II, III ve IV numaralı kiliseler, Ölüdeniz Kumsal

² Harrison 1963, 148.

³ Motif örneği için bk. Balmelle *et al.* 1985, pl. 118 b. Benzer bir örnek için ayrıca bk. Tok *et al.* 2013, 89.

⁴ Benzer örnek için bk. Mathews 1971, levha 15, 16, 89. Doğan 2004, res. 8.

Bazilikası, Olympos 1 Numaralı Kilise⁵, Ölüdeniz Lagün Bazilikası, Besta Koyu Kilisesi⁶, Ksanthos Akropolis Kilisesi⁷, Ksanthos Büyüyük Bazilika⁸ ve Kydna Bazilikası'nın ilk evresi⁹ gibi örnekler Lykia Bölgesi'nde görülen üç nefli Hellenistik bazilikal plan tipine sahip yapılardır.

Hamam

Phaselis kent planında E-XIII,2 sektöründe yer alan yapı 36.52314480 – 27.5533879 koordinatlarındadır. Hamam tek başına ve kamusal hizmet veremeyecek kadar küçük boyutlardadır 4,35 x 9,95 m ölçülerindeki yapının yüzey araştırması olanaklarının elverdiği koşullar çerçevesinde bir başka yapı ve/veya mekânla ilişkisi saptanamamıştır. Geç Antik ve Erken Hristiyanlık dönemlerinde Suriye ve Filistin bölgelerinde bu tarz küçük hamamların inşa edildiği bilinmektedir¹⁰. Giriş mekânı da dâhil olmak üzere bir soğukluk ve sıcaklıktan oluşan eş-

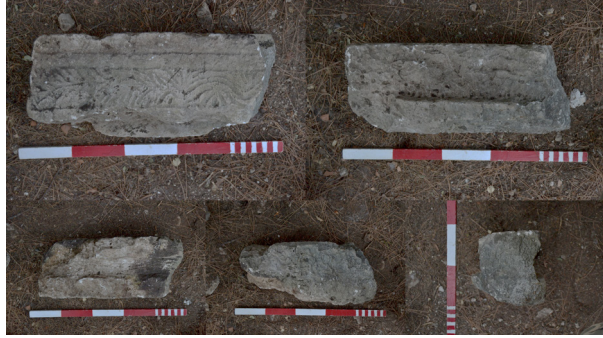

Fig. 5. II Numaralı Kilise Baluster

Fig. 6. Hamam (Dışarıdan)

Fig. 7. Hamam Sıcaklık Bölümü

birimli bir yapıdır (Fig. 6-7). Örtü sistemi tonoz olan yapının elde edilen bulgular sonucunda yerden ve duvardan ısıtma sistemine sahip olduğu anlaşılmaktadır. Yapının sıcaklık bölümünde kuzey ve güney duvarları üzerine karşılıklı olarak nişler yerleştirilmiştir. Kuzey duvar üzerindeki *absidal* planlı ve çeyrek kubbeli niş dışarıya doğru çıkıntı yapmaktadır. Yapıdaki en büyük tahribatlar hangi tarihlerde yapıldığı bilinmeyen kaçak kazılar nedeniyle oluşmuştur. Sıcaklık bölümünde *hipokaust* sistemine dair payeler ve kaplamalar bu bilinçsiz müdahaleler nedeniyle kısmen bozulmuştur.

Hamamda ayrıca sıcaklık bölümü doğu duvarı üzerinde kırmızı boya ile yapılmış *tabula ansata* üzerine beyaz boyalı harfler ile yazılmış bir yazıt tespit edilmiştir (Fig. 7). Araştırma ekibinin epigraflarınca incelenen yapıdaki yazıt üzerindeki harfler tahribattan dolayı net olarak okunamamıştır. İleride gerçekleştirilecek daha kapsamlı bir incelemenin daha net sonuçlar vereceği kanısındayız.

⁵ Olympos 1 Numaralı Kilise; Gökalp – Yıldırım 2010, 367-387.

⁶ Kazuno 1995, 407-419.

⁷ Canbilen *et al.* 1996, 201-229.

⁸ Sodini 1980, 119-148.

⁹ Adam 1977, 66-69.

¹⁰ Yegül 1996, 326, 329.

III Numaralı Kilise

Akropolis üzerinde 2015 çalışmaları sırasında tespit edilen bir başka kilise ise 36.52240014 – 27.55331841 koordinatlarında, E- XIV sektöründe yer alan III numaralı yapıdır.

Yapının batısında yer alması muhtemel *atrium* ve/veya *narteks* birimleri moloz yığınları ve yoğun bitki örtüsü nedeniyle görülememektedir. Ancak moloz yığının kalınlığı ve yer yer görülebilen sütun ve sütun başlığı parçaları yapının batısında özenli ve anıtsal bir mimari düzenleme olduğuna işaret etmektedir. Kilisenin batısındaki mimari birim ya da birimlerin niteliği ancak ileride yapılacak olan arkeolojik kazılar neticesinde anlaşılabilecektir. Yaklaşık doğu-batı uzantılı olan yapının ana mekânı 40,00 x 16,80 metre ölçülerindedir (Fig. 8). III numaralı kilise boyutları itibarıyla, Phaselis antik kenti *akropolis*’inde tespiti yapılan diğer kiliselerle birlikte (I Numaralı¹¹, II Numaralı) Lykia Bölgesi’nde görülen büyük bazilikal planlı kiliseler arasında değerlendirilebilir¹². Bu veriler, Doğu Roma İmparatorluğu Dönemi Phaselis’inin *akropolis*’i üzerinde yoğun bir nüfus barındırdığını düşündürmektedir.

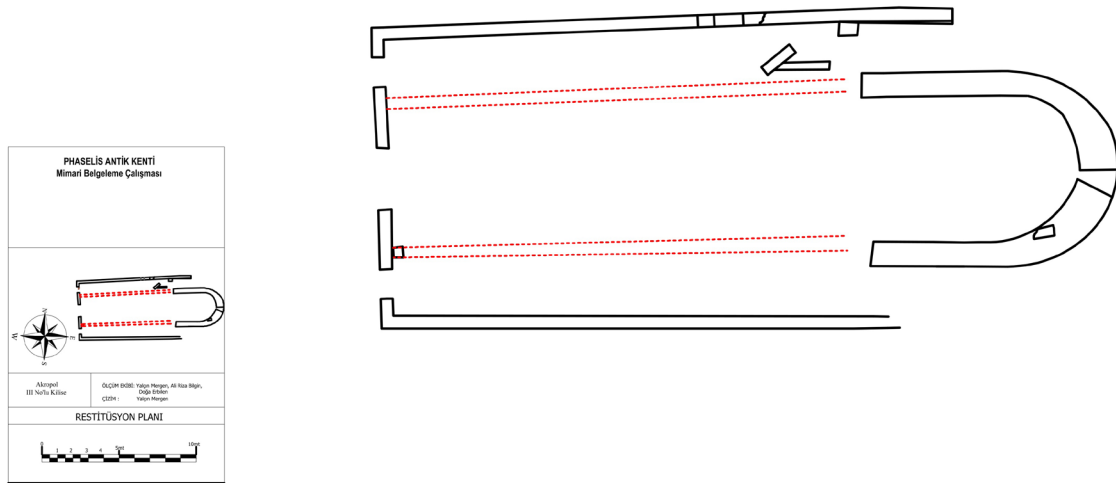

Fig. 8. III Numaralı Kilise Planı

Kalıntılardan kiliseye batıda yer alan üç kapı açıklığı ile girildiği anlaşılmaktadır. Bunlardan, ana nef girişini sağlayan daha geniş olduğu yine kapı sövelerine ait olan kalıntılardan yola çıkılarak söylenebilir. *Naos*’ta yer yer görülebilen *stilobat* izleri ve yıkılmış sütun dizileri yapının üç nefli Hellenistik bazilikal plan şemasında inşa edildiğini kanıtlamaktadır (Fig. 8-9). Ayrıca *naos*’ta hem ana hem de yan neflerde tespit edilen ve yıkım sonrasında oldukları yerde kalan devşirme sütun ve sütun kaideleri, yapının taşıyıcı sisteminin sütun olduğunu işaret etmektedir.

Bununla beraber yapı mimari açıdan birtakım ilginç özellikler barındırmaktadır. Özellikle *apsis* duvarlarının kalınlığı (Fig. 10), *apsis*’in doğu batı doğrultusunda çok derin olması Lykia Bölgesi Hristiyan dini mimarî örneklerinde görülen özellikler değildir. *Apsis*’in bu özellikleri Lykia dışı örnekleri gündeme getirmektedir. Kilikya Bölgesi dini mimarî örnekleri arasında *uzatılmış at*

¹¹ 2014 yılı çalışmalarında tespiti yapılan kilise hakkında bk. Mergen 2015.

¹² Lykia Bölgesi’nde görülen büyük boyutlardaki bazilikal planlı kiliseler şunlardır: Patara, Büyük Kilise 43,50 x 33,00 m; Ksanthos, Doğu Kilise 39,70 x 30,00 m; Limyra, Piskoposluk Kilisesi 40,00 x 25,00 m; Demre, Aziz Nikolaos Kilisesi 40 x 25 m (ilk yapım evresi); İşler 2009, 254.

Fig. 9. III Numaralı Kilise Bema. Plastik Eserler ve Devşirme Sütun Parçaları (Doğuya Bakış)

Fig. 10. III Numaralı Kilise Apsis Duvar Başlangıcı (Doğuya Bakış)

nalı plânlı *apsis*lerin bulunduğu bilinmektedir¹³. Bu nedenle III Numaralı Kilise Lykia Bölgesi'nde bilinen ilk örnek olduğundan önem taşımaktadır.

Özellikle *apsis* duvarının kuzey ve güney duvarlarla ilişkili olmasına rağmen doğuya doğru daha da kalınlaştırılarak düzenlenmiş olması, yapıdaki örtü sistemine ait statik sorunları aşma çabasını işaret etmektedir. Sorunların çözülmesinde uygulanan yöntemin iptidai olduğu bölgedeki benzer örneklerle kıyaslandığında anlaşılmaktadır. Bu veriler doğrultusunda inşa faaliyetini yerel bir atölyenin gerçekleştirdiği düşünülebilir.

Söz konusu duvarların yapının cephe duvarlarına göre çok daha geniş düzenlenmiş olması ana mekân, *apsis* önü ve *apsis*'in örtü sistemlerinin farklı tasarlandığını düşündürmektedir. *Naos*'un örtü sisteminin ahşap olduğu açıktır. Yukarıda değinilen özellikler nedeniyle de *apsis* önünde yer alan mekânın tonoz, *apsis*'in ise yarım kubbeye örtüldüğü varsayılabilir.

Kuzey *apsis* duvarının *naos*'ta sonlandığı kısımda görülen duvar izleri ve kuzey nefte görülen devşirme *arşitrav* ve *söve* blokları burada bir kapı olabileceğini düşündürmektedir. Bu uygulamaya benzer örnekleri Lykia Bölgesi'nde görmek mümkündür. Asarcık Doğu Kilise, Andriake A, B, C ve E kiliseleri, Ksanthos Doğu, Sura Vadi, Güceyman Tepesi, Danabaşın Zeytinlik Mevkii kiliseleri bu düzenlemeye sahip yapılardır¹⁴. Bu örneklerin dışında Lykia kıyı kentlerinden olan Olympos antik kentinde, kuzey kent yapı ada no I içerisindeki kilisede de kuzey nef duvarı üzerinde giriş açıklığı mevcuttur¹⁵. Bölgede bulunan diğer örnekler bu önermelerin doğruluğunu desteklese de kesinliğe kavuşmaları ancak yapılacak bir arkeolojik kazı ile mümkün olacaktır.

Yapının güney nef duvarı temel seviyesine kadar yıkık olduğundan bu duvarın yapısal özellikleri hakkında bir şey söylemek mümkün değildir. Ancak kuzey nef duvarı güneye nazaran daha sağlam durumdadır (Fig. 11). Bu duvarın doğu kısmındaki pencere açıklıklarının izleri görülmektedir. Buradan yola çıkarak yapının güney nef duvarı üzerinde de pencere açıklıkları bulunduğu söylenebilir. Ayrıca *apsis*'in ana aksında ve *apsis* duvarının kalınlığının arttığı bölümde birer mazgal pencere olduğu yapısal izlerden anlaşılmaktadır.

Yapıda taşıyıcı olarak kullanılan devşirme sütunlar arasında olması beklenen yatay taşıyıcı

¹³ Hill 1996, fig. 40, 58. Kilikya Bölgesi'nde yer alan Karlık Bazilikası ve Uzunca Burç Stephanos kiliselerinin *apsis*'leri uzatılmış at nalı planına sahip olmakla beraber, boyut ve duvar kalınlıkları açısından III Numaralı kilise ile farklılıklar göstermektedir.

¹⁴ İşler 2009, 241.

¹⁵ Mergen 2011, 331.

unsurlara dair bir ize henüz rastlanmamıştır. Bunun yanı sıra gördükleri tahribat nedeniyle üslupları tam olarak anlaşılamayan sütun başlığı parçaları, saptanan mimari plastik eserler arasındadır. Phaselis antik kentinde günümüze yakın dönemlerde, yaşandığı bilinen yangınların yüzeyde bulunan bu malzemelere ağır hasarlar verdiği görülmektedir. Fragmanlar halinde yüzeyde bulunan başlıklar haricinde ana nef üzerinde sağlam vaziyette bitkisel bezemeli bir *lon-impost* sütun başlığı mevcuttur. *lon-impost* sütun başlıklarının Anadolu’da ve Konstantinopolis’te Iustinianus Dönemi’nde örnekleri görülmektedir¹⁶. İskenderiye Müzesi’nde MS V. yüzyılın ilk çeyreğine tarihlenen ve yerel üretim olduğu düşünülen iki *lon-impost* sütun başlığı bu tür mimari plastik eserlerin bilinen en erken örneklerindendir¹⁷. III. Numaralı Kilise içerisinde bulunan başlığın yerel üretim olma olasılığının yanı sıra Phaselis’in, Mısır ile olan ticari ilişkileri göz önüne alındığında, İskenderiye’den taş eser ithal edilmiş olabileceği uzak olmakla birlikte ihtimal dâhilindedir. Sütun başlıkları dışında yapının bemasına yakın bölümde merkezinde madalyon içinde haç bulunan istiridye kabuğu bezemeli bir *ambon* ya da *kiborion* tepeliği, kiliseye ait mimari plastik eserler arasındadır (Fig. 9).

III Numaralı Kilise *apsis* bölümü dışında plan özellikleri açısından Lykia Bölgesi’nin MS V. ve VI. yüzyıllar arası dini mimari plan şemalarına ve malzeme-teknik özelliklerine uyum göstermektedir. Örneğin: Andriake A, B ve C kiliseleri¹⁸, Arneai B ve Kök Burnu kiliseleri¹⁹ Gemiler Ada, Ölüdeniz Kumsal Bazilikası, Ölüdeniz Lagün Bazilikası, Besta Koyu Kilisesi²⁰, Ksanthos Akropolis Kilisesi²¹, Ksanthos Büyük Bazilika²² ve Kydna Bazilikası’nın ilk evresi²³ gibi yapılar nef sayıları ve yapısal proporsiyonlar açısından III numaralı kilise ile benzerlikler göstermektedir. Ayrıca elde edilen mimari plastik buluntular da yapının bu tarihlerde inşa edilmiş olabileceğini işaret etmektedir. Ancak yapının hem *apsis* tipi ve ölçüleri hem de kuzey ve güneyde doğuya doğru uzanan dehlizler yapıyı söz konusu örneklerden ayırmaktadır.

I Numaralı Konut

Akropolis yarımadası üzerinde 36.52246245 – 27.55290140 koordinatlarında, F-XIV,2 sektöründe yer alan yapı farklı boyutlarda birçok mekana sahiptir. 22 x 7,50 metrelik bir alan üzerinde konumlanmıştır (Fig. 12). Bir düzlük üzerinde yer alan yapının duvarları batıda ve kısmen kuzeyde temel seviyesinde izlenmektedir. Batısındaki duvarlardan bir odanın birden fazla kata sahip olduğu anlaşılmaktadır. Yapının en önemli özelliği Phaselis’in Erken Doğu Roma İmparatorluğu yerleşimine dair önemli veriler sunabilecek olmasıdır. Yapının kuzey bölümünde ve alt kotta izlenebilen; işçilik, boyut ve teknik yönlerinden incelendiğinde daha erken dönemlere ait olduğu

Fig. 11. Kuzey Nef Duvarı (Güneybatıdan)

¹⁶ Konstantinopolis örnekleri için bk. Matthews 1971, levha 18 ve 55.

¹⁷ Yegül 1974, 267.

¹⁸ Detaylı bilgi için bk. Tekinalp 2000.

¹⁹ Harrison 1963, 139 fig 15, 141 fig 17.

²⁰ Kazuno 1995, 407-419.

²¹ Canbilen *et al.* 1996, 201-229.

²² Sodini 1980, 119-148.

²³ Adam 1977, 66-69.

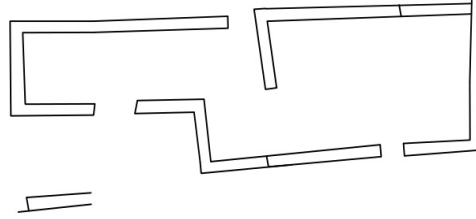
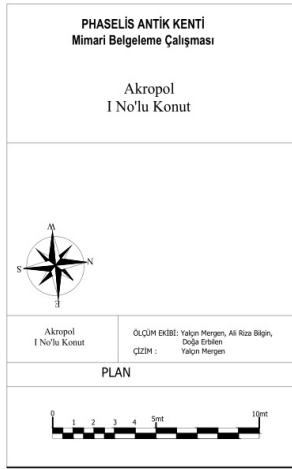

Fig. 12. I Numaralı Konut Planı

anlaşılan duvarların üzerine Hristiyanlık Dönemi yapısına ait duvarlar yerleştirilmiş, erken dönem duvarları temel görevi görmüştür.

II Numaralı Konut

E-XIV,2 sektöründe yer alan yapı, 36.522357 80 - 27.55381986 koordinatlarındadır. III numaralı kilisenin yaklaşık 10 m kuzeydoğusunda yer almaktadır. Günümüzdeki durumuyla konut 13,45 x 13,50 m ölçülerinde bir alanı kaplamaktadır. Konut günümüze oldukça sağlam ulaşmış olmasına rağmen, bulunduğu konumdan kaynaklı tahribat da oluşmuştur. 19 m yüksekliğindeki bir uçurumun hemen yanında bulunan yapının doğusundaki mekânların bazıları heyelan ve erezyon gibi sebeplerden dolayı yok olmuştur. Yapının sağlam kısımları plan özelliği ve yapısal özellikler açısından anlaşılır veriler sunmaktadır. Mekân topluluğuna, batıda yer alan kemerli ve anıtsal bir kapıdan girilmektedir (Fig. 13). Bu giriş aksında devam eden bir koridor etrafına beş adet mekân, sıralı ve simetrik olarak yerleştirilmiştir. Mekânların birden fazla kat düzenlemesine sahip olduğu yapısal izlerden anlaşılmaktadır. İnşa malzemesi kabayonu kesmetaş ve moloztaş, bağlayıcı malzeme ise kireç harcıdır. Yüzeydeki veriler doğrultusunda mekân topluluğunun bir avlu-ya sahip olabileceği düşünülmektedir. Plân düzenlemesi, malzeme ve yapım tekniği açısından Olympos antik kentinde tespiti yapılan konutlarla büyük benzerlikler göstermektedir. Özellikle kemerli girişe sahip, mekânlara dağılımı sağlayan koridor düzenlemesi, Olympos antik kentindeki “Giriş Kompleksi” olarak adlandırılan yapıda da görülmektedir²⁴.

Fig. 13. II Numaralı Konut Giriş Kapısı ve İç Mekân

Değerlendirme

Phaselis antik kenti 2015 yılı Doğu Roma İmparatorluğu Dönemi çalışmaları, 2014 yılı çalışmaları

²⁴ Mergen 2011, 340.

ile uyumlu sonuçlar ortaya koymuştur. 2014 yılı çalışmaları neticesinde kentin Doğu Roma İmparatorluğu Dönemi -Ortaçağ- yerleşiminin *akropolis* üzerinde yoğunlaştığı öngörülmüştür ve bu yıl gerçekleştirilen çalışmalarda elde edilen bulgular da bu öngörüyü destekler niteliktedir. Yapılan çalışmalarda iki kilise, iki konut ve bir hamam ortaya çıkarılmıştır. 2014 yılında keşfedilen I Numaralı Kilise de dâhil edildiğinde Phaselis *akropolis*’inde, Doğu Roma İmparatorluğu Dönemi’ne ait mimari eserler üçü dinî, ikisi sivil, biri kamusal²⁵ olmak üzere toplamda altıdır. Yapıların, bulundukları konumlar değerlendirildiğinde Ortaçağ Phaselis’inin *akropolis*’i üzerine yayıldığı söylenebilir. Yapılan yüzey araştırması, 2016 yılı çalışmalarıyla daha da detaylandırılacak olan Phaselis’in Ortaçağ kent planına bir altlık sunmuştur.

²⁵ Hamam yapısı kamu binası olarak değerlendirilmekle birlikte, bilinen boyutları itibariyle şahsî kullanıma ait bir yapı da olabilir. Bu belirsizlik ileride gerçekleştirilecek çalışmalar ile kesinlik kazanacaktır.

BİBLİYOGRAFYA

- Adam 1977 J. P. Adam, "La Basilique Byzantine De Kydna De Lycie Notes Descriptives Et Restitutions". *Revue Archéologique* 1 (1977) 53-78.
- Balmelle *et al.* 1985 C. Balmelle, M. Blanchard-Lemee, J. Christophe, J.-P. Darmon, A.-M. Guimier-Sorbets, H. Lavagne, R. Prudhomme – H. Stern, *Le Décor Géométrique de la Mosaïque Romaine. I Répertoire Graphique et Descriptif des Compositions Linéaires et Isotropes*. Paris 1985.
- Canbilen *et al.* 1996 H. Canbilen, P. Lebouteiller – J. Sodini, "La Basilique de L'Acropole Haute de Xanthos". *Anatolia Antiqua* IV (1996) 201-229.
- Doğan 2004 Sema Doğan, "Alanya Müzesi'ndeki Bizans Dönemi Taş Eserleri". *Araştırma Sonuçları Toplantısı* XXII/2 (2004) 71-77.
- Gökalp – Yıldırım 2010 Z. D. Gökalp – Ş. Yıldırım, "Lykia Olympos'unda Bir Restitüsyon Denemesi". *Adalya* XIII (2010) 367-387.
- Harrison 1963 R. M. Harrison, "Churches and Chapels of Central Lycia". *Anatolian Studies* 13 (1963) 117-151.
- Hill 1996 Stephen Hill, *The Early Byzantine Churches of Cilicia and Isuria*. Aldershot 1996.
- İşler 2009 B. İşler, *Likya Bölgesi'nde Karabel Asarcık'taki Erken Bizans Dönemi Yerleşimi*. Yayınlanmamış Doktora Tezi, Hacettepe Üniversitesi. Ankara 2009.
- Kazuno 1995 A. Kazuno, "Survey of The Early Byzantine Sites in Ölüdeniz-Gemilerada Area". *AST* XII (1995) 407-419.
- Mathews 1971 T. F. Mathews, *Early Churches of Constantinople Architecture and Liturgy*. Pennsylvania 1971.
- Mergen 2011 Y. Mergen, *Olympos Antik kenti'nin Orta Çağ Dönemi Dokusu ve Likya Bölgesi Açısından Önemi*. Yayınlanmamış Doktora Tezi, Ege Üniversitesi. İzmir 2009.
- Mergen 2015 Y. Mergen, "2014 Yılı Çalışmaları Işığında Phaselis Antik kenti'nin Geç Antik ve Ortaçağ Mimarisi ile Kentsel Yapısı". *Phaselis* I (2015) 273-285. DOI: 10.18367/Pha.15014
- Sodini 1980 J. P. Sodini, "Une Iconostase Byzantine a Xanthos". *Actes du Colloque sur la Lycie Antiqua* 27 (1980) 119-148.
- Tekinalp 2000 V. M. Tekinalp, *Geç Antik Dönem Sonrasında ve Ortaçağ'da (M.S. 4. - 14. yy.) Andriake Kenti*. Yayınlanmamış Doktora Tezi, Hacettepe Üniversitesi. Ankara 2000.
- Tok *et al.* 2013 E. Tok, A. Talaman – M. Atıcı, "Nymphaion (Kemalpaşa) Yakınlarında Bir Roma Villasının Mozaikleri: Eski Ahit Öyküleri Üstüne Bir Yorum". *Journal of Mosaic Research* V/6 (2013) 59-105.
- Yegül 1974 Fikret K. Yegül, "Early Byzantine Capitals from Sardis. A Study on the Ionic Impost Type". *Dumbarton Oaks Papers* 28 (1974) 265-274.
- Yegül 1996 Fikret Yegül, *Baths and Bathing in Classical Antiquity*. New York 2006.